

Rembrant zaharraren erretratua

Itziar MITXELENA

Tamesis ibaiak bustitzen duen hiri bizia ikustatu nuen azken aldian, Rembrantek, hil zen urtean, bere buruari egin zion erretratu harrigarriak txunditu egin ninduen.

National Gallery-an zehar nenbilela, pintura eder asko alde batera utzita, behin eta berriro, iman baten indarrak harrapatu banindu bezala, erretratu honen aurrean murgilduta gelditzen nintzen. Museoak erakusten duen artista gazteagoaren erretratuarekin konparatuz, nabarmena egiten zitzaidan janzkerak edo itxurak ez zuela esplikatzeko bi lanen arteko diferentzia; irudiak antzeko jarreran agertzen baziren ere, agure zaharrak bazuen zerbait, berezia eta erakargarria, gazte dotoreari falta zitzaiona.

Zahartzaroko margo ederraren iluntasun argitsuak eta esanahi aldakorrek harritzen ninduten batik bat. Urrutitik ikusita ilunaren eta argiaren nahasketa orekatuaz ohartzen gara lehenik. Ezker aldean sortzen den urrezko eguzki borobilak, poliki-poliki, zabaltzen doan heinean, marroi bilakatzen da, bisoi larru ederrak dituen ñabardurak, argienetik beltzeneraino, hartuz.

Hurbiltzen gatzazkionean, forma gabeko orbana agure zahar bihurtzen da. Lodiska, txapel arrunta buruan, brusa lasaia jantzi gisa, eta esku lodiak sabel indartsuaren gainean. Aurpegi borobilaren aldeetan, gaztaina kolorearen arrastoa gordetzen duten ile zuri kizkurrak; kopeta sakonaren azpian, batere dotorea ez den sudur zabala; begiek, bizitzako azken uneak gordetzen dituen gelan egoteko baimena eskatuz, beldurrez begiratzen digutela dirudi, eta ile gutxiko bizarrak inguratzen duen ahoan irribarre garbira iristera ausartzen ez den keinuari antzematen diogu.

Ahultasun sentipen honek ez du, ordea, gehiegi irauten. Ongi erreparatuz (fintasuna nagusia den lanean ez dago aurpegi askotako egia sakonarekin erraz topo egiterik) aho itxian zalantzaren ordezkariak kanpoak eragiten dion keinu zatarraren susmo ahula, baina erabakia, ikusten dugu; begietan, berriz, erdeinuaren ilun arina eta mingotsa. Aitona zaharra eta beldurtia poliki-poliki urrutiratu egiten zaigu, zeharo desagertu gabe, aldaketa sakonak eta norberaren ahultasuna ezagutzeak sortu duten gizonari lekua uztearren.

Saskia aberatsa, dotorea eta adimentsuarekin, plazera, poza, zuzentasuna eta arrakasta elkarrekin zihoazen mundu borobilean bizi ondoren, plater fin eta kopa dotore gabeko etxean egunak igaro behar izan duen gizona susmatzen dugu orain; bidea galduta, Dalidaren magal lizuna lortzeko, berea ez dena eman duen Sanson itsua; errua garbitzeko, filistindarren artean heriotza ospetsuaren ordezkari, ekintza zertxobait krudelak burutu dituen laguna. Azkenean, argi gabeko korridoretatik, zizarearen gisa arrastaka eta ilunetan ibili ondoren, ur epel eta lasaiagoetan konpainia eta babesa aurkitu duen pertsona baztertua; ez dena, horratik, saminaren hozka zorrotzaz libratu: pausaleku honetan emazte izan ez zen andre gazteari azken agurra eman ondoren, Titus maitearen begirada iluna, tristea eta sakona betiko galdu baitu...

Gure bidala bukatzeaz dagoela pentsatzen dugunean, berriro so egiten diogu paretan dagoen agureari, eta, itsaso sakonak sortutako olatu berri batek harrapatu bagintu bezala, orain arte nabaritu ez genuen zerbait, berria eta zertxobait pozgarria, gutaz jabetzen da. "SPAN style="mso-spacerun: yes" " /SPAN" Zeruertzean, urrutian, hodei gris ekaiztsuak zulatzea lortzen duen argi zuri eta gardenaren gisan, pintore ospetsuaren begiak kubritzen zuen errezel goibela trebetasunak sortutako ziurtasunaren distirak zeharkatzen du.

Gaztaroko su indartsu eta harroa txingar xume bihurtu bada ere, oraindik gorputz zaharrean dirau: apala, pospoloarena bezala, eta ahula, ongi baitaki gertu dagoela hilotza; baina eritasunak, atsekabe latzak eta arerio gaiztoak suntsitu ez dutenez, iraunkorra eta ziurra.

Ninietan pizten den zurtasun fin eta sakon hau aurpegian zehar zabaltzen da, eta, angelu baten antzera, estutzen doa, erpina taxutuz koadroaren beheko partean, non agertzen zaizkigun eskuak -zeramaten pintzela ezabatua izan ondoren-biluzik, elkarri lotuak, lasai-

tasuna baino gehiago lanerako grina adierazten duen keinuan; artistau hatz lodiak, latzak, indartsuak eta trebeak, gorputzean zehar zabaldu den iluntasun neketsuaz libro, edertasun esanguratsua sortzen duten mugimendu zehatzak egiteko prest baitaude.

Behin eta berriro, urtzen ez den burdin goriaren agindu bortitzari obedituz, kurritzen dute, ezaguna izan arren, beti berria eta interesgarria den xendra. Bidea mugatzen zuten amildegi sakonak ohiturak mazela xamur bihurtu baditu ere, oraindik ernagarria da kamioa. Ezabatu, luzatu, jarri, erantsi, aldatu..., sumatu nola orri garbian edo mihise zurian agertzen doan unibertso espirituala, sakona eta taupakaria, eraikin, paisala, arropa astun edo aurpegi esanguratsu bihurtua. Danae ederra estali zuen urrezko geruzaren antza duen eguratsa emankorrean sortzen doaz Abrahamen eskua finkotasun leunez hartzen duen aingerua; aitaren altzo babeslean burua pausatzen duen seme prodigoa; Rebeke eta Isaak lotzen dituen amodioak ehundutako amarauna ikusezina eta sentsuala; Jakob besarkatzen duen aingeru ederra...

Ez da harrizkoa hil arte edertasuna egiten jarraituko duen artistaren aurpegian nabaritzea, azken aldiz begiratzen diogunean, izpi bat, zertxobait umoretsua, pixka bat zinikoa eta pitin bat zurtua, ez baita gauza erraza zentzuaren aurka doan paradoxa onartzea: diru zorren artean, atsekabe, samin eta eritasunen erdian berak izatea, eta ez kontra izan zituen etsaien multzo zabalak eta boteretsuak, bistak ikus ez dezakeen egia sakona eta sutila begien aurrean ezartzeko ahalmen pozgarria.

Museoko gela argiak eta isilak utzita, "I" Trafalgar Square "I" inguratzten duten kale zaratatsuetan zehar nembilela, Pascal fisikari ospetsuaren zenbait gogoeta burura etorri zitzaizkidan, nabaritzen bainuen koadroak sortu zidan lilurak antza zuela "I" Pensées "I"-etako leuntasun zehatzak sorrarazi ohi didan mirespenarekin; eta, harrigarria bada ere, gizakien ahultasuna eta hutsala azpimarratu zuenaren oroimenak lagun hurkoaren fede pozgarriaz betetzen ninduen.

Egia baita deus gutxi gabela, erdi bat ezerezaren eta osoaren artean, muturrak ezin konprenituz; ez du unibertso zabalak bere osotasunaren beharrik gu zanpatzeko: lurrin edo tanto ñimiñoenak deuseztatu baikaltzake, baina unibertso boteretsuak ezabatzen gaituenen, guk, gure ahultasunean, uler dezakegu gu baino indartsua-

go dela eta hiltzeko zorian gaudela, eta bera, isiltasun mugagabe eta ikaragarriaren jabe izan arren, ez da ezer entenditzeko gai.

Zirkunferentzia gabeko zentroa nonahi duen zirkuluan zehar, presaka eta, modaren agindua jarraituz, beltzez jantzita zebilen jentetzaren artean nenbilela, nitaz jabetzen zen biziki hunkitzen ninduen ziurtasuna. Seguru bainengoen gure artean izanen zela norbait, arimak asmatutako zeinuak erabiliz eta egiak markatzen duen bide librea eta kementsua jarraituz, sortuko zuena, pintore ospetsuaren antzera, errealtate fisiko berri bat, gaitasunak ematen duen erratzasun ederraz hornitua; non gu, gizadiak, araka genezake gurea den berezitasunik sakonena."SPAN style="mso-spacerun: yes"   "SPAN" Ezagutze honek, eguneroko arrunckeriaz libratzen ez duenez, ez gaitu, seguru asko, hobetzen, ez dago, beraz, bere garrantzia handitu beharrik; baina, askorentzat arbuigarria izango den neurri apal hau onartuz, zeharo intelektualak diren momentu hauer esker gugan suspertzen da maizegi lo daukagun ahalmenik ederrena eta espiritualena.